

„Предприемачество за устойчиво развитие на нашите селски територии:

**МИГ-ЛОМ от България, LAG Litoral de la Janda от Испания и Gal
Meridaunia от Италия“**

АНАЛИТИЧЕН ДОКЛАД

(Резултати от собствено проучване)

Автори: Рая Стайкова
Светлана Александрова

Декември 2019, София

Проучване и анализ на местната идентичност на трите партньора – България, Италия и Испания, в рамките на Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № РД 50-30 / 09.07.2019 г. по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № BG06RDNP001-19.085; „Предприемачество за устойчиво развитие на нашите селски територии“ на СНЦ; „МИГ-ЛОМ“

Проучването е осъществено от

Фондация ГИС-Трансфер център

Ръководител на изследователския екип:

Доц. д-р Рая Стайкова

***Представеният текст е авторски и не обвързва с оценки Фондация ГИС-Трансфер център**

СЪДЪРЖАНИЕ

Основни понятия

1. Въведение

2. Характеристика на регионите

2.1 Географско разположение, територия, население

2.2. Социално икономическа характеристика на регионите

2.3 Основни фактори, които определят и влияят на оформянето на местната и национална идентичност на всяка партньорска МИГ

2.4 Специфики, силните и слаби страни за развитие в съответните области на МИГ в трите области

3. Потенциални зони на взаимен интерес за трите МИГ като партньори

4. Потенциални дейности в предстоящ съвместен проект

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ

Работна сила (икономически активно население) - лицата на 15 и повече навършени години, които влагат или предлагат своя труд за производство на стоки и услуги. Работната сила включва заетите и безработните лица.

Заети лица - лицата на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания период: извършват работа за производство на стоки и услуги срещу заплащане (в пари или натура) или друг доход; не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради отпуск, болест, бременност, раждане и отглеждане на малко дете (за периода, през който получават пълния размер на възнаграждението си), неблагоприятни климатични условия, стачка или други подобни причини.

Според статуса в заетостта заетите лица се класифицират в следните групи:

- **работодатели** - лицата, които сами или в съдружие с други лица управляват собствени предприятия, фирми, стопанства, работят под аренда или извършват друга дейност, като наемат на работа поне едно лице;
- **самостоятелно заети** (самонаети) лица - лицата, които сами или в съдружие с други лица извършват стопанска дейност, работят на свободна (частна) практика, работят под аренда или извършват самостоятелно друга дейност, като не наемат на работа други лица;
- **наети лица** - лицата, извършващи в общественния сектор или за частен работодател работа, за която получават възнаграждение в пари или натура под формата на работна заплата (в т.ч. лицата на постоянен и временен трудов договор, на пълно и непълно работно време), възнаграждение по граждански договор или друго възнаграждение;
- **неплатени семейни работници** - лицата, които работят без заплащане във фирма, предприятие и стопанство на родствено лице от същото домакинство.

Безработни – лица от 15 до 64 годишна възраст, които нямат работа през наблюдавания период, активно търсят работа през период от 4 седмици- наблюдавания период, включително наблюдаваната седмица, и са на разположение да започнат работа до 2 седмици след края на наблюдавания период. За безработни се считат и лицата, които не търсят активно работа, но са намерили работа, която очакват да започнат до 3 месеца след наблюдавания период. Лицата, които са в принудителен неплатен отпуск, по-голям от три месеца, се определят като безработни, ако търсят активно работа и са на разположение да започнат работа.

Лица извън работната сила (икономически неактивно лице) - лицата, които не са заети, нито са безработни. В тази група се отнасят и лицата, които са в допълнителен отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст. Обезкуражени лица - лицата на 15 и повече навършени години, които желаят да работят, но не търсят активно работа, защото предполагат, че няма да намерят.

Младежи - лица на възраст от 15 до 29 години включително.

Общност – термин (от социологията), който означава хора, групирани по време място, интереси или друг признак; имащи общи цели и споделени ценности. Общността се основава на силни връзки и силно чувство за групова отговорност. В съвременното общество се разпознават множество модерни общности – квартална, професионална, спортна, университетска и т.н., и човек може по своя воля да принадлежи към повече от една общност. Формирането на общността е процес, за който се изискват целенасочени действия на нейните членове, функционират вътрешни неформални регулативни механизми. С появата и развитието на интернет се появяват виртуални общности, които се формират на общ интерес, но физическа близост не е необходима.

Споделена икономика

Това са нов тип икономически отношения, основани на споделяне на временно неизползван собствен ресурс от собствениците. Предоставянето за ползване на този ресурс може да е срещу заплащане и печалба, т.е. генерира се доход за собственика, така и безвъзмездно или само да покриват текущите разходи по използването на предоставения ресурс. Характерното за споделената икономика е създаването на пряк контакт между предоставящия услугата (продукта) и потребителя (ползвателя на услугата) чрез интернет платформи. Участниците в споделената икономика са трима – създателя на услугата, провайдъра (платформата) и потребителя (клиента). Създателя на услугата може никога да не срещне физически с потребителя, независимо че контактуват пряко без посредник.

Примери на първия тип отношения – тези, които носят доход и печалба са отдаване под наем за краткосрочно ползване на стая, къща, апартамент чрез интернет платформи като Airbnb, Booking, Vrbo, и др.; за отдаване под наем краткосрочно на транспортни средства – коли, тротинетки, велосипеди като Lyft, Uber и др.; както отдаване за временно краткосрочно ползване паркоместа, гаражи, и други машини, апарати и т.н. В този случай ползвателят/наемателят прави разходи за бензин или други разходи по текущото използване на колата/апарата, а заплащането представлява доход за собственика. Спектърът на партнирането в условията на споделена икономика е широк и се развива бурно от споделяне на работно място, до кръводаряване.

Пример за безвъзмездните трансакции или тези, при които се покриват само текущите разходи по ползването са от типа на популярната couch surfing (буквален превод - диванно

сърфиране). При тези отношения се търсят други добавени стойности – като запознаване с начина на живот в места предствяващи интерес за туриста, създаване на нови познанства, взаимен обмен на ресурс за неограничено време. Чрез платформата се създават мрежи от единомишленици, които контактуват помежду си при необходимост.

Доверието е основен принцип за развитие на споделената икономика. Прозрачността и споделянето на впечатления от ползвана услуга е основният индикатор за участие в споделената икономика.

За момента в България има негативно отношение към функционирането на споделената икономика поради липса на адекватни регулаторни рамки, чрез които да облагат с данъци доставчиците на подобни услуги. Поради това, те биват забранени. Противно на политиките в други държави, където необлагаемият данък на подобно функциониращи доставчици на услуги се вдига. Във Великобритания необлагаемият доход от даване на стая от 4250 лири на година се вдигна на 7500 лири за тези, които функционират в условията на споделена икономика.

Предприемачество

Процес на стартиране на нова дейност – предприятие и услуга, която води до нова доходност. Предприемачество е и процес на обновяване на вече съществуващо предприятие и въвеждане на нови елементи в процеса. В основата на предприемачеството е готовността за развитие съпроводена със силна мотивация и познаване на бъдещия процес, процес на трансфер на научни резултати, технологии и изобретения в ново и/или обновено производството. Предприемачът може да разпознае икономическия потенциал на нова технология, изобретение и да активира ресурси за неговото акумулиране в производство. Това е процес на нововъведения и иновации. Предприемачеството е пряко свързано с познания и умения за управление, с познания за оценка на реална ситуация и “виждане” процес за увеличение потенциала чрез реструктуриране на ресурс, добавяне на нещо ново.

Предприемачеството исторически се свързва с развитието на малки и средни предприятия, фирми като: ресторанти, магазини, дребни производства, услуги с ограничено локално действие и т.н. Основен белег на предприемачеството е колективният характер, изисква комбиниране на човешките ресурси чрез различни организационни форми (по Едит Пенроуз). Според предмета на нововъведението предприемачеството се различава: организационно, културно, феминистко, социално.

Социалното предприемачество се характеризира с това, че печалбата се влага в различни социални дейности. Тези предприемачи са с нестопанска цел. Ефективността се измерва чрез „възвращаемост“ към обществото за образователни, здравни, културни дейности, включително и развитие на общности на местно и професионално ниво.

Успешен предприемач може да е само този, който има познания и умения за организация и управление на различни дейности. Предприемачът се ражда по дух, задължително подплатен със знания и умения.

Работа в мрежа

Мрежовата организация възниква през 80-те години на XX век в резултат на потребност от съвместяване на ресурси при създаването на нови технологии, което изисква големи вложения и става непосилно за голяма част от фирмите в съответен бранш. Мрежовата организация възниква в противовес на класическата йерархична организация, където дейността се основава на указания отгоре надолу. Въвежда се ново разбиране за партньорство между фирми, което се разширява постепенно и в партньорство на индивидуално ниво.

Работата в мрежа се основава на пряк контакт между участниците (работещи субекти - фирми и специалисти), споделяне на знания и информация, съвместна дейност за постигане на определена обща цел (създаване на продукт, услуга) в по-кратки срокове и повишаване на качеството. Основни принципи при работата в мрежа са: децентрализация на задачи, власт и отговорност; запазване на самостоятелност, възискателност от всеки към всеки, прозрачност за изпълнение на приети стандарти, нова форма на лидерство на хоризонтално ниво, стимулиране на интензивни комуникации за споделяне на информация, независимо от статуса, ролята, позицията, мястото и културата на участника в мрежата.

Ключов фактор за развитието на мрежовата организация е развитието на информационните и комуникационни технологии, благодарение на които се елиминира разстоянието и времето при комуникациите.

Регионално развитие

Приемаме като процес на осигуряване на необходимите условия и ресурси за позитивни изменения в икономическата и в социалната действителност на ограничена територия, в резултат от въвеждане на нови технологични решения, повишаване на трудовата заетост, като основната цел е повишаване на потреблението на стоки и услуги, осигуряване на социална защита и гражданска сигурност. Като цяло – подобряване стандарта на живот на населението. Регионалната политика е пряко свързана с постигането на тези цели. Приоритет в ЕС е намаляване различията между регионите за което обект на изследване и анализи са различията между регионите, основани на географски различия, природни ресурси, културно, социално и икономическо развитие. Задача на местните административни структури е повишаване, стимулиране и ангажиране на местния социален капитал за подобряване начина на живот на населението.

1. Въведение

Основна цел на настоящия анализ е намиране на пресечните точки за взаимен интерес на партньорите и методите за въздействие за постигане на целите на BOMP в европейски аспект, което ще осигури активизиране на местните общности и разгръщане на предприемаческия им потенциал за устойчиво развитие на селските територии в три европейски страни: МИГ-ЛОМ от България, LAG Litoral de la Janda от Испания и Gal Meridaunia от Италия.

Всички сравнително малки и отдалечени от центъра региони търсят начини за стимулиране на икономически дейности на собствената си територия, търсят различни форми на увеличаване на ресурсите и като цяло повишаване капацитета за икономическо и социално развитие. Известно е, че ограничени и небалансирани ресурси влияят върху темповете на развитие на региона. В съвременните условия на интернет и бум на развитието на комуникационните технологии – възможностите за интегриране и съответно - увеличаване на ресурсите се повишават. Въпрос на местна политика е как това интегриране да се осъществи, как да се изберат регионите за интегриране на ресурси и дейности, как да се мотивира населението да участва със свои знания и ресурси. Повишаване на собствения капацитет на сравнително малки региони мотивира подобни общини да формират през 2007 г. Европейската мрежа за развитие на селските региони (European Network for Rural Development). Чрез тази мрежа се осигуряват условия на МИГ от различни държави да обменят постоянно своя опит, да споделят постигнати резултати, както и непреодолими трудности, да споделят добри практики. Особено ценно е възможността за интегриране на усилия и капаците за решаване на общи проблеми.¹

Последните години са наблюдава увеличение на сходни социални проблеми сред населението на тези региони, вероятно резултат от процесите на глобализация и до голяма степен унификация на пазарите. Все по-отчетлива се извежда проблемът за мотивация на младежите за икономическа активност в целия Европейски съюз, включително и в общините Лом, Литорал де ла Ханда и Меридауния. Мотивацията на младите хора към професионална реализация е пряко свързана с тяхното образователно ниво, с икономическата и културна среда, в която тези младежи се развиват и формират като личности. Широко разпространена и ясно дефинирана потребност за стимулиране предприемчивостта на младите хора за икономическа и социална активност е изведен като приоритет и за трите региона. Едно от условията за наличие на предприемчиво поведение е наличие на ясна визия за развитие, подкрепящо се от адекватна инфраструктура.

Водеща роля в тези процеси има местната власт със своите институции. Предполага се, че местната власт най-добре знае наличните ресурси (природни, материални и човешки), най-добре е запозната с приоритетите за развитие на икономическите сектори, както и с механизмите за постигане на заложените стратегически цели; приоритет на местната власт е изграждането на необходимата за развитието инфраструктура. Въпрос на познания и политики е акумулирането на добри практики, показали ефективност за икономическо развитие в малки

¹ https://enrd.ec.europa.eu/networking_en

региони, както и творческото приложение на нови модели за съвместна дейност между сравнително отдалечени географски територии. Част от тези модели за съвместна дейност се основават на принципите на споделяната икономика, на работата в мрежи, на взаимен обмен на практики – имащи идентични цели, но съобразени за различна културна среда и т.н. Рационалният елемент е в съчетаването на знанията и уменията в различни партньорски дейности, които да са от взаимен интерес за всички участници. Все по-често мотото за успешна икономическа дейност е: „Печалбата за всички – увеличава печалбата на отделния участник, печалбата е за цялата общност“.² Постигната печалба на един от участниците се отразява позитивно и на останалите; постигнат резултат в партньорство винаги е повече в сравнение с постигнат самостоятелно резултат. На пръв поглед такива модели на съвместна дейност звучат логично и лесно осъществими, но практиката показва, че точно обратното. За тяхната реализация един от основните фактори е доверието между хората, включително и на партньори независимо от сферата на дейност. В случая, и трите региона се отнасят към общества с ниска степен на доверие и въвеждането на модели на партньорство – основа на съвременни ефективни бизнеси, е реално предизвикателство.

В анализа ще бъдат разгледани специфичните характеристики на регионите, тяхното географско и демографско положение, силните им страни и проблемните области, пресечните сфери и приоритети на местните политики и дейности, които могат да станат и предмет на бъдещо сътрудничество между МИГ-ЛОМ, България; LAG Litoral de la Janda, Испания и Gal Meridaunia, Италия.

Проучването е осъществено на основата на анализ на стратегическа документация за трите изследване региона: МИГ-ЛОМ, България; LAG Litoral de la Janda, Испания и Gal Meridaunia, Италия, персонално предоставена информация от специалисти в МИГ-овете, проведени интервюта с представители от регионите, осъществени по телефон и скайп.

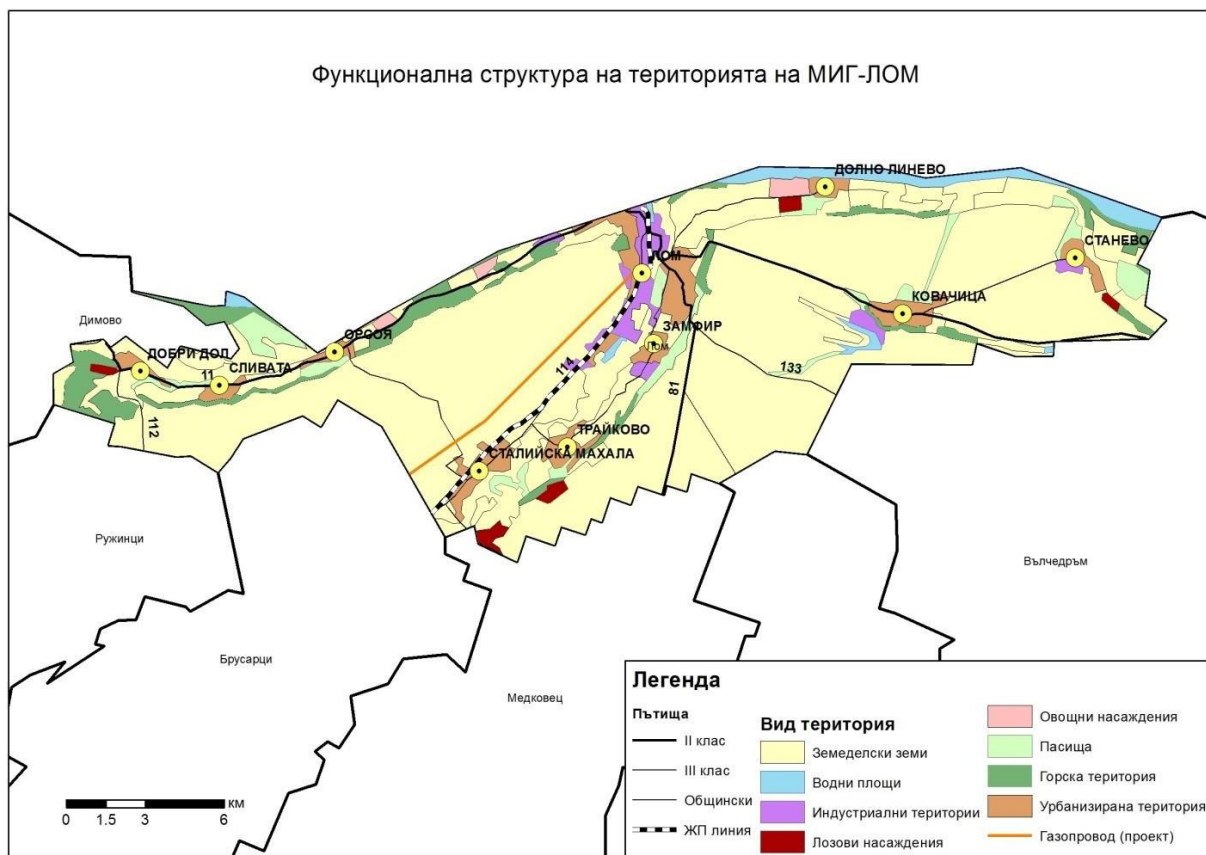
2. Характеристика на регионите

Фокусът на анализа е върху три географски отдалечени региона, периферни по отношение центъра на три държави - България, Италия и Испания, със сравнително неблагоприятни икономически показатели; с общи социални проблеми, свързани с пазара на труда и професионалната реализация на населението и особено на младежите. Приоритет на местната власт и в трите региона е: на основата на налични ресурси да намерят ниши за икономическо и социално развитие, които да доведат до повишаване стандарта на живот на местното население.

² Повече от 20 години този подход на сътрудничество и взаимен интерес и печалба е представен и се утвърждава от изследователи, предлагат се различни модели на организация, възникват мрежите като нова организационна форма, които намират приложение в различни икономически дейности. Подробно вж. Carter, B., 1999. *Infinity Wealth, A New World of Collaboration and Abundance in the Knowledge Era*, Butterworth Heinemann, Boston; Hastings, C., 1993., *The New Organization, Growing the Culture of Organizational Networking*, McGraw-Hill Int. (UK);, Skyrme D.J., 2000. *Knowledge networking: Creating the Collaborative Enterprise*, Butterworth Heinemann, Boston.

2.1 Географско разположение, територия, население

Община Лом/България

Източник: СТРАТЕГИЯ ЗА ВОМР НА МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА ЛОМ

Територията на МИГ-ЛОМ се намира в България (Югоизточна Европа), област Монтана, Северозападен район на планиране и включва 1 град – гр. Лом и 9 села с население около 28 000 души. Свързана е с Централна и Западна Европа посредством р. Дунав. Общината заема площ от 323,894 кв.км. От природногеографска гледна точка, община Лом е разположена в Западната Дунавска равнина, на територията на Арчаро-Орсойската /на запад/ и Долноцибърската /на изток/ крайдунавски низини, както и в част от територията на две плоски вододелни плата, разположени между долините на реките Скомля и Лом, и Лом и Цибрица. От гледна точка на ландшафтното райониране на България, територията на общината е част от Придунавско-Добруджанската област. На север общината следи талвега на река Дунав и е държавна граница за страната. Най-голяма надморска височина, територията на общината достига в западната част на вододелното плато, южно от село Добри дол - 194,3 м, а най-ниско е разположена територията на крайдунавските низини - Арчаро-Орсойска /36,8 km²/ и Долноцибърска /21,5 km²/ - ок. 28-29 м н.в. Геоложкият строеж и морфоструктурните процеси характерни за територията на общината обуславят наличието на множество активни свлачища, които изискват постоянно проучване, наблюдение и противосвлачищни мерки, свързани с транспортната, селищна, селскостопанска инфраструктура. Почвите, климатът, водните запаси на територията на община Лом, както и традициите в това отношение, разкриват потенциала за развитие на **земеделския отрасъл** в тази територия (над 80% от площта на МИГ-ЛОМ са земеделски земи).

Територията на МИГ-ЛОМ има добро местоположение спрямо основни европейски коридори, достъпност с различни видове транспорт, наличие на пристанище, добри климатични фактори, плодородни почви, равнинен релеф, благоприятстващ развитие на земеделието, липса на големи замърсители на атмосферата и водите, наличие на квалифицирана работна ръка, запазена природна среда, което я отличава с потенциал за развитие на екологично земеделие, овощарство, лозарство, отглеждане на култури с висока пазарна стойност, но и развитие на традиционен, алтернативен, кулинарен, винен туризъм. Климатът на територията е умереноконтинентален и създава предпоставки за развитие на земеделски дейности и използването на слънчевата енергия, като възобновяем енергиен ресурс. Водните запаси на МИГ-ЛОМ също са много добри, дължащи се на преминаващите р. Дунав и р. Лом, както и на наличието на подпочвени води.³

Община Лом; www.oalom.acstre.com

³ Източник: СТРАТЕГИЯ ЗА ВОМР НА МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА ЛОМ
[http://miglom.org/documents/Strategy MIG-Lom 2019.pdf](http://miglom.org/documents/Strategy_MIG-Lom_2019.pdf)

Община Литорал де ла Ханда/Испания

Източник: Colaboracion de La Janda.pdf

Територията на МИГ Литорал де ла Ханда (LAG Litoral de la Janda), провинция Cádiz, Южна Испания обхваща общините Barbate, Conil de la Frontera, Chiclana de la Frontera, Tarifa, Vejer de la Frontera.⁴ Голяма част от територията е със **запазена естествена природа и красиви пейзажи** (дълги пясъчни плажове, скали, борови гори, планини), **средиземноморски климат** и **културно-историческо наследство**, благоприятстващи развитието на природосъобразен и културно-исторически туризъм. Характерни с богатата си фауна и флора, 11-те защитени парка в Литорал де ла Ханда заемат 43,5% от територията ѝ. Най-големият от тях е Parque Natural del Estrecho. Източното крайбрежие на парка е на Средиземно море, а западното - на Атлантическия океан. Гибралтарският проток, който свързва тези морета и отделя Европа от Африка, е спирка за мигриращите птици и морските бозайници. Районът на Литорал де ла Ханда е известен с множество плажове, скали, блата, крайбрежни борови гори и паркове и се характеризира с голямо екологично разнообразие. Климатът на брега на Ла Ханда е от средиземноморски тип, характеризира се с меки температури през цялата година и подчертан контраст между зимата и лятото. Атлантическия океан и сливането на морски и континентални въздушни маси водят до увеличен годишен обем на валежите и наличието на чести и интензивни ветрове. Районът има добре запазена и красива природна среда с обширни

⁴ https://enrd.ec.europa.eu/lag/es-163_en

девствени плажове. Характеризира се с богато и разнообразно културно наследство, с архитектурни и гастрономически ресурси. Друга важна характеристика на района е неговото богато природно наследство – около 60% от територията е под защитата на европейската мрежа Натура 2000 или тази за защита на природните пространства на Андалусия. Морфологичното и пейзажно разнообразие на региона (хълмове, равнини и брегова линия) и благоприятните метеорологични условия създават добри предпоставки за развитие на туризъм.⁵

Източник:

Colaboracion de La Janda.pdf

Населението на Литорал де ла Ханда включва 101 093 жители⁶ (по данни от 2015 г.), които обитават петте общини на територията - Barbate, Conil de la Frontera, Chiclana de la Frontera, Tarifa, Vejer de la Frontera, като най-много (25,05%) са жителите на Chiclana de la Frontera, а най-малко (12,67%) – на Vejer de la Frontera. Разпределението мъже-жени е почти еднакво (50,14% - мъже и 49,86% - жени), с изключение на възрастовия диапазон над 65 години, където преобладават жените. Този район се характеризира с висока степен на застаряване на населението. Наблюдава се спад във възрастовите групи 20-34 г. и 0-19 г. Преобладаващата възраст е 50-64 години, като тази тенденция е особено забележима сред мъжете (37,65%) и се отразява на стойностите на населението във възрастовите граници 20-34 г. Тези възрастови групи намаляват съответно с 12,32% за мъжете и 10,27% за жените (за периода от 2007г. до 2015г.), което се отразява в икономическия и демографски спад на региона.

⁵ Litoral de La Janda. A new invitation to Cooperation. A STRATEGIC ENCLAVE.

<file:///D:/Raya/Colaboraci%C3%B3n%20La%20Janda%20Eng.pdf>

⁶ Estrategia de desarrollo local 2014 – 2020. LITORAL DE LA JANDA COMPROMISO CON LA INNOVACIÓN Y LA SOSTENIBILIDAD. 2.1. Superficie y población total desagregada por tramos de edad y sexo.

<https://www.jandalitoral.org/images/documentos/EDL-Litoral-de-la-Janda.pdf>

Община Меридауния/Италия

Източник: <http://www.meridaunia.it/>

Община Меридауния е разположена на 2 286, 56 кв.км. територия, която се разпростира по склоновете на Апенините в провинция Фоджа, в северозападния край на областта Пулия и на мграниците с Молизе, Кампания и Базиликата. Населението е приблизително 93 000 души. Това е общината с най-голяма територия в областта, но с най-ниска гъстота на населението, като на места са наблюдава обезлюдяване. Районът е високопланински и транспортно, териториално изолиран - с недостатъчно ефективни вътрешно транспортни връзки и отдалеченост от основните пътни артерии, определена от геоморфологичните особености на местоположението му. Голяма част от територията се характеризира с **запазена природа**, с културни и природни ресурси, с естествени гористи местности, езера, с разнообразна фауна и флора. Целият район е с ясно изразена визия на селски регион и се характеризира с **териториалната изолация**, предвид географското му разположение в планинска и високо планинска зона: само 22% от територията е равнинна, докато 65% е хълмиста, а 8% планинска.

От геоморфологична гледна точка територията на Меридауния е неравна, което не позволява лесни вътрешни връзки. Това се отразява в нейната икономическа/продуктивна маргиналност, ниска гъстота на населението и силно развита тенденция към обезлюдяване и застаряване от населението⁷.

View of the Monti Dauni, Wikipedia

2.2. Социално икономическа характеристика на регионите

2.2.1. Община Лом

Община Лом е една от общините в България със слабо развита икономика, населението живее в бедност. Наблюдава се трайна тенденция към задълбочаване на **демографските проблеми** (нисък естествен прираст, застаряване на населението), но има и положителна тенденция към **механичен прираст в селата**, което показва възвръщането на интереса на хората към живот в тези населени места – процес, характерен за цяла България⁸. Наблюдава се високо равнище на **безработица**, обвързано с **висока възрастова граница и ниска степен на образование**, което също може да се използва като ресурс при възможностите на неформалното образование и обучението на кадри за конкретни бизнеси. Районът се характеризира с **ниски нива на конкурентноспособност** – необходими са вложения в технологично оборудване, в отговор на конкуренцията и заложените в различни нормативни документи на национално и европейско ниво екологични норми. Структурата на работещите в местната икономика показва 54% заети в сферата на услугите, 38% - в индустрията, и едва 8% - в селското и горско стопанство. Въпреки че, в последните години се наблюдава спад в приноса на аграрния сектор към местната

⁷ Стратегия за местно развитие „Монти Дауни“/Strategia di Sviluppo Locale “Monti Dauni”, 1. Zona Geografica Interessata Dalla SSL http://www.meridaunia.it/upload/upl1/PAL_MERIDAUNIA_2014-2020.pdf

⁸ Социалната тенденция се наблюдава в цял свят и е известна под наименованието дауншифтинг (downshifting). Цели по-забавен ритъм на живот, съобразен с природата. Към тази тенденция можем да причислим и основаните в Италия движения „Бавно хранене“ и „Бавни градове“ (www.cittaslow.org).

икономика, предвид потенциала, който прмитежава, той създава близо 1/3 от продукцията във всички сектори. Секторът туризъм има потенциал за развитие, особено в направлението речен, алтернативен и селски туризъм, за което са необходими вложения в настанителната база и инфраструктурата. Пристан за прием на малки плавателни съдове би подпомогнал потенциала на гр. Лом като отправна дестинация за много забележителности в района на р. Дунав, а **екологично чистата продукция и потенциала за различен вид туризъм – винен, селски, речен** е добра предпоставка в тази посока. Като допълнение към това са и богатите **културни традиции**, включително **материално и нематериално културно-историческо наследство**, което е предпоставка за развитие на културно-исторически туризъм и създаване на **културни маршрути**. В тази връзка е необходима подкрепа на дейности, които са свързани с проучване на не достатъчно проучени паметници, както и проследяване и изиявяване на исторически събития, случили се на територията на Лом.⁹

2.2.2.Община Литорал де ла Ханда

Населението на региона постоянно намалява поради икономически причини. По-голямата част от населението е съсредоточено в градските центрове, но приблизително 18% обитават селски райони, с нисък стандарт на живот, заплашени от социално изключване предвид по-ниските нива на предоставяни услуги в резултат на отдалечеността от урбанизираните центрове. Приблизително 30% от населените места са с под 1000 жители. Въпреки различните благоприятни условия и наличието на уникални природни богатства с потенциал за развитие на туризма, туристическият сектор не е особено развит и заема едва 17,9% от икономическата активност в района по данни към 2008 г.¹⁰ По-голямата част от населените места са разположени до брега на океана и сезонно приемат туристи, което обаче води до **свръхексплоатация на инфраструктурата и ресурсите**, необходими само в кратък период от годината, което води и до **несигурна, сезонна заетост**. Развитата инфраструктура и сфера на услугите в по-големите населени места на Литорал де ла Ханда рязко контрастира с недостатъчните им нива в по-слабо заселените райони.¹¹ **Заплашени от изключване групи са жените и младежите**, като се отразява необходимостта от развиване на **предприемаческа култура и от инициативи за социално и икономическо насърчаване на селските младежи**, генериращи възможности за **достъп до заетост и професионална квалификация** или осигуряване на **пространства и оборудване**, които улесняват тяхното **включване в асоциации и развитие на доброволчеството**. Районът се характеризира с висока степен на **младежка безработица**, достигала в годините на остра икономическа криза (2008г.) до 50%. Към това може да се причисли и наблюдаваното сред младежите нежелание да водят селски начин на живот, непознаване на тяхното културно и етнографско наследство и възприятие на работата на

⁹ СТРАТЕГИЯ ЗА ВОМР НА МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА ЛОМ, 3.1. Анализ на нуждите и потенциала за развитие на територията http://miglom.org/documents/Strategy_MIG-Lom_2019.pdf

¹⁰ Estrategia de desarrollo local 2014 – 2020. LITORAL DE LA JANDA COMPROMISO CON LA INNOVACIÓN Y LA SOSTENIBILIDAD. 2.3. Espacios naturales y figuras de protección ambiental.

<https://www.jandalitoral.org/images/documentos/EDL-Litoral-de-la-Janda.pdf>

¹¹ Estrategia de desarrollo local 2014 – 2020. LITORAL DE LA JANDA COMPROMISO CON LA INNOVACIÓN Y LA SOSTENIBILIDAD. 2.6. Zonificación justificada de la zona rural leader sobre la base de su nivel de desarrollo.

<https://www.jandalitoral.org/images/documentos/EDL-Litoral-de-la-Janda.pdf>

село като оцеляване, а не като създаваща предприемачески възможности среда.¹² На територията преобладават микропредприятията (с до 5 заети лица).¹³ До скоро основни дейности са били **селското стопанство и риболовът**, но в последните години са заменени от **индустрията на строителството и услугите**. Като цяло районът се характеризира с **ниски доходи и високи нива на безработица**, което е и мотивацията на МИГ Литорал де ла Ханда да насърчава развитието му към използване потенциала на силните му страни - **богато културно и природно наследство, стратегическо географско местоположение**, както и възползване от възможностите на нарастващия интерес към институционалните политики за **развитие на селските райони**.¹⁴ МИГ Литорал де ла Ханда е активен член на Европейската мрежа за развитие на селските райони и активно търси форми за партньорство за развитие на икономически дейности, на основата на съществуващите ресурси.

2.2.3. Община Меридауния

Територията на МИГ Меридауния (Gal Meridaunia) включва 30 общини в района на Монти Дауни\Monti Dauni, вътрешна област на провинция Фоджа (Регион Пулия, Южна Италия). Единственият планински район на Пулия, характеризиращ се със силна **екологична цялост** и изключителна **историческа стойност**: обичаи, културни, езикови и религиозни традиции придават на този район голям **туристически потенциал**, който не се използва достатъчно поради **не добре развита туристическа инфраструктура**.¹⁵ Местната икономика е предимно селскостопанска – районът е богат на **качествени селскостопански и хранителни продукти**, но се характеризира с **ниски доходи, лоша инфраструктура и слабо развити транспортни връзки**, които влияят на **качеството на живот** и водят до **обезлюдяване**. Районът е високпланински и сравнително **транспортно, териториално изолиран** - геоморфологичните особености благоприятстват **периферизация на района** и го правят по-малко привлекателен, което се отразява на комуникационната инфраструктура, демографския и социално-икономическия му профил. Характерни още са постоянният **демографски спад** и високата степен на **застаряване на населението** (делът на възрастните хора в общия брой на жителите е над 22%). В икономическо отношение се характеризира със **слаба продуктивност, слаба активност и ниски нива на заетост**. Подобно на Литорал де ла Ханда, Меридауния икономически се характеризира с развит сектор на селското стопанство (повече от половината предприятия са в този сектор), въпреки че по-малко от 20% от общата заетост е в него.¹⁶

¹² Estrategia de desarrollo local 2014 – 2020. LITORAL DE LA JANDA COMPROMISO CON LA INNOVACIÓN Y LA SOSTENIBILIDAD. 4.1.7 Promoción y fomento de la participación de la juventud.

<https://www.jandalitoral.org/images/documentos/EDL-Litoral-de-la-Janda.pdf>

¹³ Estrategia de desarrollo local 2014 – 2020. LITORAL DE LA JANDA COMPROMISO CON LA INNOVACIÓN Y LA SOSTENIBILIDAD. 4.1.1 Diagnóstico economía y estructura productiva.

<https://www.jandalitoral.org/images/documentos/EDL-Litoral-de-la-Janda.pdf>

¹⁴ Litoral de La Janda. A new invitation to Cooperation. A STRATEGIC ENCLAVE.

<file:///D:/Raya/Colaboraci%C3%B3n%20La%20Janda%20Eng.pdf>

¹⁵ http://www.meridaunia.it/isps/301/Home_page/389/Chi_Siamo.jsp?msxp=301

¹⁶ Стратегия за местно развитие „Монти Дауни“/Strategia di Sviluppo Locale “Monti Dauni”, 2.1 Caratteristiche fisiche, infrastrutturali e strutturali.

http://www.meridaunia.it/upload/upl1/PAL_MERIDAUNIA_2014-2020.pdf

Нуждите за развитието на района са свързани с **подобряване на качеството на живот**. Проблемите, изведени от анализа в контекста на сферите околна среда, земеделие, занаяти, територия, демография и туризъм, и от проведените тематични срещи с местните общности са следните:

- **община Меридауния е затворен регион** с относително затруднени комуникации както извън региона така и между населените места в региона; Wi-Fi връзката в някои общини на Монти Дауни все още е критичен елемент и крайно недостатъчна като количество и качество. Бизнесът се характеризира с предимно малки предприятия, работещи индивидуално, почти липсват партньорски мрежи и други форми на сътрудничество между фирмите. Дейността им е концентрирана върху проекти преобладаващо в сферата на туризма, но не успяват да създадат устойчиви партньорства и след приключване на проекта, най-често и дейността приключва. Причините са комплексни –от липса на мотивация – до липса на финансиране и цялостна инфраструктура. В основата е липсата на култура на партньорството и ниското доверие на населението помежду си и към институциите. В резултат – предприятията са разделени, ресурсите им са ограничени и затворени в локалния пазар на стоки и услуги;
- **населението е застаряващо** - процентът на възрастните сред населението е много висок (някъде с пикове над 40%), - **младите хора напускат района** след гимназия за университетско обучение и в повечето случаи не се завръщат;
- **сивата икономика е сравнително развита**, в нея намират реализация младите хора, които не продължават образованието след гимназия и остават в региона като работят краткосрочно без да използват своя потенциал за развитие;
- населението живее сравнително бедно, разчита се предимно на доходи от трудова реализация на възрастните хора. **Възрастните хора** преобладават в управлението на фермите, но **не са склонни към иновации и реализират ниски доходи**;
- хората в активна възраст са склонни да не се регистрират в центрове за заетост (аналогични на Бюрата по труда в България), не са склонни да търсят информация за възможности от финансови инструменти, които да им осигурят трудова заетост. Честа причина е **липса на доверие в институциите**;
- голяма част от населението, особено хората в икономически активна възраст са **обезкуражени, липсва доверие в институциите**;
- **предприемачите, но и местните институции не са склонни да работят в режим на обмен на информация и интензивни контакти и партньорства**;
- **реализиращите се инвестиции в региона като правило не са предмет на стратегически избор**, а покриват краткосрочни цели за решаването на неотложно възникнал проблем;
- общината осигурява много нисък процент от БВП на страната.

Цел на МИГ Меридауния и на Стратегията за развитие на региона е да **улесни процеса на иновации и интеграция** (вертикална и хоризонтална) на местните производствени малки предприятия, които в момента достигат само до ниво на производство на продукт и да го насочи към плодотворно взаимодействие на селскостопански, занаятчийски, туристически и социален сектор. Например, чрез създаване на условия за придобиване на занаятчийски умения, характерни за района, които са загубили своята актуалност в съвременното, но имат

потенциал да бъдат включени в интегриран туристически пакет. Да се предлага съчетание между секторите на туризма, селското стопанство и предприемачески и иновационни умения сред населението, особено сред младите хора, което да доведе до интегрирано управление на местните ресурси (човешки, селскостопански, екологични, туристически), до комбиниране възможностите на територията и до насърчаване колективни предприемачески усилия в производството на интегрирани стоки и услуги въз основа на местните ресурси. Формирането на подобно разбиране има отношение и към добавената стойност на споделената икономика, която освен, че разширява и интегрира различни сфери, създава също социален капитал и доверие между хората и бизнеса. Създаването на възможности за включването на неизползвани ресурси към икономически модели на поведение е в основата на развитието на предприемачески умения.

Приоритетите заложили в Стратегията за развитие на Монте Дауни¹⁷ са съобразени с установените потребности, представени са в йерархичен ред според модела за преодоляване ограничеността на региона и повишаване стандарта на живот на населението:

- Спиране на феномена на обезлюдяване чрез укрепване на съществуващата продуктивна тъкан и **създаване на нова заетост**;
- Борба с изчерпването на социалния капитал и съпротивата срещу иновациите, което да се постигне чрез **промяна на менталитета**;
- Увеличаване на възприемчивостта към **подобряване на туристическото предлагане**;
- Увеличаване на привлекателността на планината Дауни за туристи;
- **Увеличаване** на културното, археологическото, природното и хранително-винарското наследство на района.

Местната власт и МИГ оценяват и наличието на природни и културно-исторически ресурси, които са потенциал за развитието на съвременен туризъм. Но за тази цел е необходимо да се осигури адекватна на потребностите на съвременния турист услуга. Такава туристическа услуга се установява единствено чрез обединение на различни производства и услуги, за което се изисква доверие и лоялно партньорство, споделен ресурс както от местните жители така и от заинтересовани субекти извън територията на региона. Само тогава туристическият сектор в региона ще бъде развит, ще се повиши необходимостта от нови работни места – като качество и като количество, ще се стимулира развитието на съпътстващи туризма други икономически дейности.

* * *

Сравнителният анализ на трите региона показва наличието на някои общи проблеми и сходни характеристики на включените в проучването региони. Тези общи характеристики са пряко свързани с възможности за икономическо и социално развитие на тези региони. Общото между трите региона е:

- Изследваните региони са периферни за съответните държави, сравнително с недобре и неравномерно развита инфраструктура и ограничени транспортни

¹⁷ Стратегия за местно развитие „Монти Дауни“/Strategia di Sviluppo Locale “Monti Dauni”, SWOT, Identificazione e Gerarchizzazione dei fabbisogni.
http://www.meridaunia.it/upload/upl1/PAL_MERIDAUNIA_2014-2020.pdf

връзки, но с добре развита интернет мрежа и други комуникационни средства, които се стремят да компенсират тези ограничения;

- Съществува потенциал за развитие на икономически дейности като селското стопанство - земеделие и животновъдство, туристическият сектор и производства на специфични за регионите хранителни продукти. Общото е, че този потенциал не се използва за създаване на съвременни производства и услуги за които съществува пазар, наличните производства са ограничени, функциониращи на индивидуално ниво;
- Сходна демографска картина - застаряващо население, миграция на населението извън територията на общината. Будните и активни младежи, след завършване на средно образование заминават за да продължават образованието в университети и като правило не се завръщат обратно, а търсят професионална реализация извън общината;
- Ограничени и небалансирани икономически дейности, които не използват изцяло природните дадености на общината. Като конкретен пример е слабото развитие на туризма, независимо, че и трите региона имат потенциал за развитие на специфичен туризъм, за който съществува развит пазар, но те са извън този пазар;
- Липса на мотивация за иновации и въвеждане и развитие на нови икономически дейности, които да доведат до развитие на регионите, независимо, че потенциал съществува, но се оценява адекватно от местното население;
- Населението като правило е с ниска степен на доверие особено към институциите, обезверено и с липса на предприемчивост;
- Безработицата е висока, особено сред младите хора; сезонната работа не компенсира съществуващите потребности;
- Разработени стратегии за развитие извеждат сходни приоритети за развитие като туристическия сектор, производства на екологично чисти храни с отчитане на специфичната и традиционна кухня и специалитети, развитие на нови за регионите икономически дейности, основани на налични ресурси и навлизане на по-широки национални и международни пазари.

2.3 Основни фактори, които определят и влияят на оформянето на местната и национална идентичност на всяка партньорска МИГ

Установените сходни характеристики на изследваните региони, които обуславят средата и условията на живот на местното население формират и сходна идентичност на потребности, на менталитет, на начин на мислене сред населението, въпреки различията в тяхното културно-историческо, икономическо и политическо развитие.

Културно-историческите традиции заемат съществена част в бита и живота на населението. Традиционни обичаи, културни и религиозни обреди се спазват и популяризират като придават специфичен образ и представа за местните жители. Голяма част сред тях приемат за своя отговорност да ги съхраняват и да ги предават на бъдещите поколения. Местните политики и задача на МИГ-овете е да стимулират запазването на специфичните

традиции и занаяти в региона като ги адаптират към съвременните условия. Този процес на съхранение и предаване на традициите по същество съдържа и голям потенциал за развитие на туристическите услуги, които да привличат туристите в региона. Една от целите на МИГ-овете в регионите е да търсят и инициират нови икономически дейности за хората в региона, основани на традиционни занаяти, които от една страна да запазят спецификата на технологичния процес, от друга – да мотивират местните жители чрез новите икономически модели, чрез виртуалните комуникации да представят своята дейност извън границата на региона, да извлекат информация за „моделиране“ на специфичните продукти и услуги във вид привлекателен за съвременния потребител. Културно-историческото наследство, разглеждано като ресурс за развитие на туризма, е уникален продукт за отделните региони, ресурс за инициране на нови икономически дейности и привличане на други ресурси отвън.

Друга обща характеристика на населението е ниската степен на доверие сред населението изобщо и в частност сред хората, занимаващи се с бизнес, както и висока степен на недоверие към институциите. Преодоляването на тези личностни характеристики е съществено предизвикателство за МИГ-овете и местната власт, тъй като съвременните ефективни икономически модели предполагат доверие между участниците, включително и доверие между партньори, които никога не са се виждали лице - в - лице. Културата на партньорство като правило е на много ниско ниво сред представителите на бизнес средите, което е довело до ограничени производства с локално значение.

Всичко посочено се отразява върху ценностите на младите хора. Те или преповтарят видения от тях модел и възпроизвеждат съществуващите условия, или мигрират. Като правило в общината остават да живеят тези, които не продължават образованието си след завършване на средно образование. Те са демотивирани за повишаване на своите знания и умения, демотивирани са да търсят активно дългосрочна професионална реализация на територията на общините, обезверени са, че могат да са част от съвременни технологично нови и привлекателни производства, на основата на което да имат постоянен и стабилен доход, водещ до по-добър стандарт на живот. Парадокс е, че при наличие на млади хора в икономически активна възраст, възрастните хора са тези, които осигуряват постоянния доход на семейството, включително и на младите хора. Те обаче, са по-консервативни и трудно приемат новото. За община Лом, поради това, че голяма част от населението емигрира и работи и живее извън региона и извън България, необходимите средства за издръжка на семейството се поемат и от тях. Това води до допълнителна демотивация за трудова реализация на младите хора. Този утвърждаващ се във времето начин на живот възпроизвежда бедност и икономически неактивни млади хора. За МИГ и местната власт е от първостепенна задача да мотивират младите хора да преосмислят своя начин на живот, което е сложен и дълготраен процес, изискващ участие на местната общност като цяло, на семейството на всички местни институции. Усилия поотделно, които са несинхронизирани няма да постигнат резултат, а вложеният ресурс ще е загубен.

2.4 Специфики, силни и слаби страни за развитие в съответните области на МИГ в трите области

МИГ в трите региона разполагат с анализи и информация за социално икономическата картина в техния регион, на основата на което са формирали своите стратегии за развитие. Местната власт има разбирането и желанието да се работи за настъпване на промяна на всички нива – от функциониране на местните институции до подобряване ежедневието на населението. Практика е да се работи по проекти, финансирани по програми от ЕС, национални и регионални фондове, чрез което се цели чрез външни инвестиции да се решават поетапно проблемите. Включването в Европейската мрежа за развитие на селските региони дава възможност за търсене на глобални и цялостни решения, за превенция на нови проблеми чрез използване опита на други региони.

Познаването на конкретната ситуация в региона позволява да се търси интегриране на основата на силните страни и възможностите за развитие с цел развитие на слабите страни и елиминиране на рискови ситуации в техния зародиш.

Проведеното проучване показва, че съществува сравнително голяма сходство при силните страни на трите региона. Това е тяхното географско разположение – **Лом**¹⁸ е на брега на река Дунав, с което се свързва с Централна и Източна Европа. През региона минават два европейски коридора. Съхранена природа и наличие на богато разнообразие на флора и фауна, включително и на редки видове, които са разположени на сравнително близка територия. Има функциониращо стратегическо пристанище и добре развита третокласна пътна мрежа. **Литорал де ла Ханда**¹⁹ е на Средиземно море и на Атлантическия океан, където е Гибралтарския проток. Известен е с богатата и разнообразна фауна и флора, намиращи се в 11-те защитени парка, които заемат 43,5% от територията на региона. Гибралтарският проток е известно място за орнитолози и изследователи на морския свят тъй като от там е пътя на мигриращите птици и морските бозайници. Регионът на **Меридауния**²⁰ също се характеризира с богато биоразнообразие, запазена природа. На тази територия има най-много (от цялата област Пулия) запазени селища – музеи, в които се съвместява традиционен начин на живот със съвременни условия на живот. На територията и на трите региона има природни забележителности и природни феномени – интерес за изследователи, туристи и любители на екстремни преживявания.

Друга обща силна страна на трите региона е културно-историческото наследство и наличието на множество археологически артефакти. Част от тях са изследвани и реставрирани, част са потенциален предмет на бъдещи проучвания.

От икономическа страна – възможността за развитие на селско стопанство в биологически запазена природа е съществено предимство пред други региони. Традиционно съществуващото развитие на животновъдството и на някои земеделски култури допринася за преразглеждане на политиката към този сектор и обвързването на селскостопанската

¹⁸ SWOT- анализ, Общински план за развитие на община Лом, 2014-2020 г, с 132-134.

¹⁹ Estrategia de desarrollo local EP4 | Diagnóstico y análisis DAFO

²⁰ Стратегия за местно развитие „Монти Дауни“/Strategia di Sviluppo Locale “Monti Dauni”, SWOT, Identificazione e Gerarchizzazione dei fabbisogni.
http://www.meridaunia.it/upload/upl1/PAL_MERIDAUNIA_2014-2020.pdf

продукция с развитие на производство на специфични за региона храни. Плюс към развитието е, че подобни производства се реализират в малки предприятия (ферми), което е характерно за хората в тези региони. По този начин ще превърнат в позитив това, което в други региони е негатив и пречи на развитието. Производството на биопродукти е перспективна област за развитие и на трите региона.

Основните слаби страни, за които се търсят решения също са сходни в трите региона. Основен проблем е **демографската картина** – застаряващо население, квалифицираните специалисти преобладават сред възрастното население, което затруднява навлизане на нови иновативни технологии, **висока безработица и демотивирани млади хора към трудова реализация** и придобиване на професионални квалификации - сериозни проблеми, които поставят в риск изпълнението на приети стратегически решения. Това частично е предпоставка за неизползване на наличните природни и културно-исторически ресурси за развитие на туристическия сектор. Развитието на туристическия сектор е приоритет в Стратегиите за развитие и на трите региона. Оценени са наличните ресурси, без които е невъзможно развитието му, те са базата, но само те не са достатъчни. Създаването на туристическата услуга и привличането на туристи ще превърне наличните дадености в ресурс за развитие. Това предполага наличие на квалифицирана работна сила - която да работи за комплексна услуга, т.е. да се работи в условията на партньорство и споделен ресурс; адекватна инфраструктура (пътна мрежа, места за настаняване и хранене, наличие на медицински услуги и т.н.), без да се нарушава природата и околната среда; разработване на маркетингова стратегия към специфична туристическа ниша и създаване на нов за региона туристически продукт, съпътстван от привличане на партньори отвън и излизане на международно ниво за туристически продукт и др.

Друго слабо развита страна е използването на НКТ за преодоляване ограничеността на местната икономика. Независимо от сравнително добре развитата интернет мрежа в регионите, тя не се използва за бизнес цели - липсва включването в съвременни модели на икономически дейности като споделена икономика и работа в мрежи.

Местната власт и институции имат визията за промяна ситуацията в регионите към създаване на съвременни икономически дейности, насочени към използване на силните страни, правят се опити за намиране на иновативни решения и привличане на субекти отвън, както и за мотивиране на младите хора към социална и икономическа активност като търсят привлекателни за тях дейности. Съчетаването на наличните ресурси и дадености на регионите с производството на привлекателни и търсени продукти и услуги е ключов за развитието им.

3. Потенциални зони на взаимен интерес за трите МИГ като партньори

Сферите на взаимен интерес на МИГ-овете от трите региона са продиктувани от намиране решения на съществуващите проблеми чрез обединение на усилията и ресурсите им. МИГ-овете имат различен опит, но както показват резултатите от анализа – те имат общи и сходни цели, търсят решения на сходни проблеми, независимо от тяхната отдалеченост и различия. Чрез формирането на партньорство и работа върху общите проблеми Миг-овете неминуемо ще увеличат своя капацитет, ще разполагат с по-голям информационен ресурс, ще

разполагат с повече механизми и техники за постигане на търсения резултат. Установяването на партньорство между трите МИГ ще позволи те да оптимизират своята дейност и да мултиплицират постигнати от партньорите резултати в бъдещи съвместни проекти, както и непосредствено при решения на конкретни казуси възникнали в практиката им.

Възможни пресечни сфери на дейности, свързани с развитие на трите региона са:

(А) Проучване и извеждане на **модели за механизъм на взаимодействие на местни организации и граждани с местната власт** за обединяване на налични ресурси за развитие на региона. Тези механизми могат да са в различни сфери на развитие, подбрани на основата на наличните ресурси в регионите и в съответствие със стратегическите приоритетни направления, за които има политическа воля за реализация.

Съществуваща практика е да се делегират различни услуги да бъдат изпълнявани от местни институции, да се създават специализирани фондове за инициране на активност на местни граждани за решение на местни проблеми и др. Важното е, че местната власт винаги е координаторът на тези дейности и концентрира усилията за решение на стратегическите приоритети.

Анализът показва, че съществуват няколко възможни пресечни области, които са от взаимен интерес, и при които чрез обединение на наличните ресурси капацитетът на МИГ нараства. Това са:

- Селското стопанство – производство на суровини и продукти за био храни, развъждане на специфични растения (семена), билки и др.
- Разработване и производство на хранителни изделия – специфични за регионите, може да се търси сходен, но различен продукт, който да се произвежда по традиционни технологии и да се продава чрез електронни борси, да се създаде запазена марка на продукта
- Развитие на туристическия сектор и туристически услуги, които да излязат от традиционното разбиране за масов туризъм : “слънце-плаж”, „планина-преход“.

Обединителният стълб на тези на пръв поглед далечни области може да е развитие на основата на туристическия сектор, около който да се надграждат различни производства и услуги. От една страна – тези допълнителни дейности ще рефлектират върху подобряване на туристическия продукт, от друга – те ще създадат нови икономически дейности за населението. Важното е, че тези дейности ще формират специфичния облик на туристическия продукт и едновременно с това ще съхранят традиционни производства за региона. Важен момент е, че чрез разработването на единен комплексен туристически продукт, акумулиращ в себе си множество различни производства, населението и бизнеса ще започне да работи първоначално обвързано, но самостоятелно (позната тяхна практика, на която вярват), което във времето може да прерасне в дългосрочно партньорство. Предполага се, че постепенно създаването на този единен туристически продукт ще провокира личната ангажираност на хората, пряко включени в създаването му, а личната ангажираност, от своя страна, ще способства за подобряване качеството и развитието на продукта, косвено ще допринесе за неговата устойчивост.

Даденостите на регионите позволяват да се развият различни видове нетрадиционен туризъм. Най - лесен от организационна страна за реализация е образователният и научен туризъм. **Образователният туризъм** е свързан с провеждане на стажове на студенти например за изучаване флората и фауната в парковете на Литорал де ла Ханда, по поречието на река Дунав, във фермите на територията на Меридауния. Уникалните природни дадености могат да се превърнат в места за летни стажове на студенти от биологическите специалности на различни университети по света. Привличането на университетите като партньори в този процес може да има разнопосочни стимулиращи въздействия както за местното население, така и за младите хора, които ще опознаят тези региони, ще ги възприемат от позицията на техния уникален и специфичен ресурс – разнообразна флора и фауна. Въздействието ще е и върху развитието на икономически дейности, свързани със създаването на условия за провеждане на стажовете. Като цяло – в тези отдалечени региони ще живеят макар и временно млади хора от различни други места. **Научният туризъм** е близък по същество с образователния. Той може да е свързан както с разнообразието на флората и фауната, така и с културно-историческото наследство в отделните региони. Регионите са благоприятни за развитието и на други видове туризъм като - **горно-планински туризъм, планинско ориентиране, спортен, селски, винен, кулинарен** и др.

Независимо от вида туризъм, който се приеме да се развива, механизмите за реализация имат много общо и обединението на усилията на трите МИГ-ове ще е гарант за постигане на търсен ефект както при крайната цел, така и при паралелните съпътстващи дейности, насочени към комплексната туристическа услуга. Съвременните условия позволяват да се прилагат общи и сходни модели за икономически дейности, чрез които да се мултиплицират наличните ресурси на регионите – активи, знания и социален капитал.

Една от възможностите е приложението на принципите на **споделената икономика**. В трите държави споделената икономика е развита в различна степен. В България е в начален етап на развитие, докато в Испания и Италия споделената икономика в сферата на туризма е широко разпространена. Развитието на споделената икономика се дължи на желанието на хора да споделят свой наличен ресурс, който не се използва пълноценно от тях и може чрез предоставяне за временно използване от други хора, да донесе приход на собственика. Инфраструктурата на споделената икономика е сравнително ясна и вече изградена. Основен елемент за функционирането ѝ са платформите, които осигуряват преки контакти между доставчиците на услугата (продукта) и потребителя. Предимства за представяне на предприемаческо поведение чрез споделената икономика е това, че се създават условия за споделени ресурси, които да носят доход за неговия собственик и за потребителя.

За включването в споделената икономика освен наличието на ресурс, е необходимо и предприемчивост и мотивация. Важен принцип за развитието на всяка дейност в условията на споделен ресурс е доверието между тези, които предоставят свой ресурс и ползвателите на този ресурс. Доверието се разбира в широк смисъл и не предполага само и единствено физическо познаване на партньорите. Те дори може никога да са се виждали и никога да не се срещнат, но това не пречи да споделят изгоден и за двете страни ресурс. Предметът на споделената икономика се разраства постоянно. Най-популярни за съвременния етап са: краткосрочно настаняване, транспорт, паркиране, работно място. Появяват се вече и платформи за споделени дрехи за специфични събития (fashion platforms), за предоставяне на

парични заеми при по-изгодни условия в сравнение с кредитни институции (P2P lending platforms), в България функционира платформа за кръводарители. Широко разпространение придобиват платформи за предоставяне на биопродукти от производители. Всичко това извежда на преден план значението на човешкия фактор за ефективното въвличане на наличните природни и културно-исторически ресурси за развитието на регионите. Предприемчивостта и инициативността на хората, мотивирани да създадат за себе си по-добър стандарт на живот следва да е фокусът на внимание на МИГ-овете.

При съществуващите съвременни комуникационни технологии трите МИГ-ове могат да организират в партньорство курсове за обучение (комбинирани – физически и дистанционни) обвързани както с наличните ресурси и потребности на трите региона, така и да съвместят своя потенциал и квалификация. По този начин курсовете за обучение ще придобият привлекателност, ще излязат от ограничеността на познати и обсъждани решения в местната общност и ще се създадат условия за запознаване с други гледни точки и решения по аналогични проблеми на регионалното развитие. Приемането на подобен модел на обучение съдържа противодействие и справяне с негативното отношение към до момента провеждани професионални курсове, основани само на местни ресурси. Изборът на предмета на обучителните курсове предполага даване на знания за нови професионални специалности, възникващи в резултат на нови технологии. Чрез дистанционната част от обучителните курсове се представя и възможността за дистанционна работа, представят се необходимата квалификация и задължителни правила за поведение при работата от разстояние, основните сред които са: спазване на определени срокове на изпълнение и представяне на качествен продукт. Не без значение е възможността **за сравнение и съпоставяне с „другите“** по време на дистанционните обучителни курсове, особено важно за младите хора.

Използвайки принципите на работа при споделената икономика, местата за провеждане на физическата и дистанционна част от обучителните курсове може да се осъществява в места за споделено работно място. Лекторите също могат да провеждат обученията дистанционно. Всичко това спестява времеви и финансов ресурс без да влошава качеството на обучението, дори обратното - привлича квалифицирани специалисти.

Както беше посочено – в Италия и Испания фирмите, функциониращи в условията на споделена икономика са повече и в по-напреднал стадии. Създадени са някои регулативи предимно на местно ниво, които могат да бъдат взаимствани. Разнообразието на моделите на взаимодействие между местната власт и бизнеса и местни институции в трите региона е потенциал за намирането на адекватната форма на съвместна дейност в отделните региони.

4. Потенциални дейности в предстоящ съвместен проект:

4.1 Стимулиране изграждането на местни общности на териториален признак, според конкретен наличен ресурс за регионално развитие и повишаване ангажираността и активността на населението за участие.

Предпоставки: Наличие на неразвити природни и културно-исторически дадености, които могат да са основата на създаването на комплексен туристически продукт, възможност за

привличане на жени, които да активират населението за развитие на отделни производствени дейности, наличие на лидер, който да ги обедини и да представи тяхната обвързаност; намиране на механизъм за съвместна дейност с местната власт.

За целта: Провеждане на сравнителен анализ на формите за взаимодействие на местната власт с местни организации, както и с организации извън територията на региона; анализ на стратегически документи и проведени проучвания през призмата на потенциал за развитие на нова туристическа комплексна услуга.

4.2. Организация и провеждане на професионално обучение (комбинирани – физически и дистанционни) на младежи за придобиване на знания и умения да започнат дребни икономически дейности, съотнесени към комплексната туристическа услуга. Паралелно да се извлече знание за необходими съпътстващи дейности за представяне на новия продукт като: знание за провеждане на кампании и популяризиране на продукти и услуги; стимулиране на придобиване на преносими умения, които да са основа за професионална реализация, като формиране на професионални умения за аниматори, организатори на събития, представяне на продукти и др.

4.2.1. Партньорите съвместно създават програмата за курсовете за обучение като обменят свой опит, подбор на лектори, форма и съдържание на изпита и издаване на сертификат. Проследяват реализацията на обученията на основата на опита на трите региона.

4.2.2. Привличане на местната власт и местния бизнес в тези процеси, взаимодействие с централната власт.

4.3. Изграждане на група от младежи от трите региона, които да формират единна група, чрез която да се опознаят регионите и да се изтъкнат предимствата на живот в тези региони, при осигурени комуникации с градските центрове и помежду им.

4.3.1. Използване на информационните технологии за работа от разстояние, дистанционно обучение, организиране на дистанционни услуги и консултации, създаване на места за споделено работно място.

4.2.3. Привличане на местната власт и местния бизнес в тези процеси, взаимодействие с централната власт.